

Час і Події. – 06.10.21

Микола Семена

Чи може Росія вкрасти українські Дніпро і Десну? Фантастична ідея заблокувати витoki річок, перекинути їхні води в РФ не дає спокою шовіністам. Але проєкт росіян і нереальний, і осудний...

Чи може Росія вкрасти українські Дніпро і Десну? Фантастична ідея заблокувати витoki річок, перекинути їхні води в РФ не дає спокою шовіністам. Ідея сподобалась популістам, і відтоді в Росії не припиняються пошуки технічних шляхів для помсти Україні за перекриття Північнокримського каналу, або перекрити витoki Дніпра в Смоленській області, або ж, що ще фантастичніше, переспрямувати його русло в обхід України до Криму. Ця безглузда ідея постала ще 2015 року.

<https://www.chasipodii.net/article/27142/>

Ця безглузда ідея постала ще 2015 року. Саме тоді шоумен російської політики Володимир Жириновський — а його підтримала низка інших політиків — запропонував повернути назад ріки, які течуть в Україну.

Ідея сподобалась популістам, і відтоді в Росії не припиняються пошуки технічних шляхів для помсти Україні за перекриття Північнокримського каналу, або перекрити витoki Дніпра в Смоленській області, або ж, що ще фантастичніше, переспрямувати його русло в обхід України до Криму.

Марення фанатиків-шовіністів

Ідею підхопили і представники російської влади в Криму. Так, постпред Криму при президентові Росії Георгій Мурадов запропонував також забрати воду із Десни й перекинути її в Оку. «Поки у вигляді обговорення, тому що ми розуміємо, що Дніпро тоді залишиться з порогами, і там просто не можна буде плавати. Десна практично біля Києва впадає в Дніпро. Відразу створяться проблеми. Але ми сподіваємося на розсудливість з українського боку, щоб провести переговори по стоку міжнародних річок, якими є Дніпро, Десна та інші», — зазначив чиновник.

«Росії потрібно пригрозити Києву перекриттям річки Десна — найбільшій притоки Дніпра, — заявив одіозний політолог Сергій Міхеєв в ефірі радіо «Вести». Він також заявив, що Росія могла б відповісти на перекриття каналу перекриттям витoku Дніпра: — Витoki розташовані на території Росії — він тече через Білорусію. Якщо перекрити Дніпро, то постраждає Білорусь...» А от Десну Міхеєву не шкода: «Вона тече по території Росії і впадає у Дніпро. Давайте принаймні візьмемо і налякаємо їх хоча б тим, що ми можемо перекрити Десну. Яким чином? Можемо прокопати канал... і цю воду із Десни візьмемо й перекинемо собі на південь Росії, до Краснодарського краю. Нехай там пальми ростуть».

До хору дилетантів-політиків приєдналися «спеціалісти». Наприклад, російський гідролог, член-кореспондент РАН Віктор Данилов-Данільян заявив, що Росія може на практиці перекрити витoki Дніпра. Річка бере свій початок на південних схилах Валдайської височини на кордоні Тверської та Смоленської областей. Приблизно 485 із 2201 кілометра течії річки припадає на Російську Федерацію, далі її шлях лежить через Білорусь — 595 км, але найбільшу відстань Дніпро проходить по землях України — 1121 кілометр. На його думку, як пише russian7.ru, перекрити Дніпро вище місця його перетину

кордону з Україною можна вже найближчим часом, «щоб припинити всілякі спроби Києва якось впливати на Крим». Потрібно лише побудувати дамбу. Обсяги робіт, за словами фахівця, будуть відносно невеликими. Данилов-Данільян відзначає, що після здійснення проєкту київській владі доведеться змиритися з тим, що наповнених дніпровських водосховищ більше не буде. «Мало того, Дніпро перестане бути судноплавним, оскільки майже по всій його довжині утворяться пороги».

Тверезий голос науковців

Але в можливості реалізації ідеї сумніваються навіть російські експерти. Уявна простота оманлива. Данилов-Данільян навряд чи великий спеціаліст, бо питання, куди подіти заблоковані дніпровські води, залишається відкритим. Як один із варіантів розглядають перекидання їх до Жиздри — лівої притоки Оки, яка протікає територією Калузької й частково Тульської областей. Проте найкоротша відстань між Дніпром та Жиздрою приблизно 150 кілометрів пролягає по нерівному горбистому рельєфу, для запуску тут каналу знадобляться насосні станції. Якщо ж перекривати річку нижче Смоленська, щоб не залишити його жителів без води, то додасться ще сотня кілометрів.

Але найголовніше, відзначають гідрологи, в Україні втрата дніпровської води позначиться набагато меншою мірою, ніж на Білорусі. Основну воду Дніпро отримує із таких великих приток, як Березина і Сож, які живлять велику ріку на території Білорусі (сумарна витрата води досягає 570 куб. м/с), а також Прип'яті й Десни (приблизно 1370 куб. м/с), які впадають у Дніпро вже на території України. У підсумку по Києву та області показник обсягу водних потоків уже перевищує позначку в 1700 куб. м/с. Що маємо? На терені України Дніпро — це широка (максимально 12 км) і глибока (до 20 метрів) повноводна ріка, тим часом як на території Росії — це лише невелика річка, яку в деяких місцях можна перейти вброд. Так що перекриття Дніпра задля того, щоб позбавити Центральну та Південно-Східну Україну основних джерел прісної води, може мати дуже незначні наслідки. Приблизно такий самий результат буде, якщо перекрити Десну — ліву притоку Дніпра, витoki якої також розташовані в Смоленській області. А перекриття одночасно Дніпра і Десни — річ занадто дорога.

Директор Інституту географії Російської академії наук Аркадій Тишков переконаний, що ні на які перекриття річок Росія не піде, тому що має дотримуватись міжнародної конвенції про охорону транскордонних водних об'єктів, до яких належить Дніпро. На цю річку аналогічні права мають також інші держави, теренами яких вона протікає, тобто Білорусь та Україна. При цьому слід пам'ятати різницю: річки — природні об'єкти і належать спільно всім країнам, де протікають, тому вони підпадають під дію конвенції про заборону перекриття, а Північнокримський канал — штучна споруда, яка, крім того, є транскордонною, а пролягає виключно на терені України.

Відповідно перекриття Дніпра однією із трьох держав призведе до міжнародних санкцій. Питання використання річок, які порушують інтереси інших сторін, завжди вирішуються на основі обопільних угод, додав учений.

А слова Жириновського Аркадій Тишков оцінив як популістські, висловлені «на межі абсурду»...

Бажання присвоїти Дніпро перемагає здоровий глузд

Проте ідеї про зміну русла Дніпра виникають. Одна із них — пустити її в обхід України. Проте у авторів подібних ідей немає чіткого розуміння, як ця вода потрапить на півострів. Як це зробити, з огляду на те, що з Кримом немає сухопутних зв'язків? Прокладати трубопровід по дну Керченської протоки? Це буде дуже витратний проєкт, особливо з огляду на те, якого діаметра мають бути труби. Ненабагато дешевше — здійснити проєкт з перекидання вод Кубані чи Дону, який також передбачає прокладання

водопроводу по дну Керченської протоки з боку Таманського півострова. Однак на самій Кубані вже є дефіцит води для жителів та виробництва, а тому навряд чи вони погодяться ділитися водою з Кримом.

Деякі російські політики радіють із цього, але спеціалісти-екологи від ідеї не в захваті. Адже навіть від теоретичного перекриття Дніпра може виникнути страшна екологічна катастрофа: незалежно від того, прийде дніпровська вода в Крим чи ні, обміління Дніпра призведе до заболочування прибережних територій, застою води і збільшення утримання в ній токсинів. Адже обсяги каналізаційних та промислових стоків у річку навряд чи зменшаться. Крім того, різко зросте цвітіння води. Продукти розпаду водоростей поглинають кисень і стають ідеальним середовищем для розмноження бактерій. Нестача кисню призведе до загибелі живих істот, а вода набуде характерного запаху тухлих яєць. Для українських екологів тема можливого перекриття Дніпра — жахіття, а для російських політиків — спрага помсти і заподіяння шкоди «братній» Україні.

Хто ж почне російсько-українську війну за воду?

Аналітики зауважують, що тема перекриття Дніпра тісно пов'язана з темою російсько-української війни. Так, у Росії озвучують і більш авантюрний план приєднати до Росії увесь Південний Схід України, теоретично аж до Запоріжжя, включаючи Херсонську область, де пущений в обхід Дніпро зможе з'єднатися з Північнокримським каналом.

Але, по-перше, такий проєкт, за попередніми прогнозами, потребуватиме мільярдів доларів вкладень; по-друге, що найважливіше, призведе до відкритого військового конфлікту між Росією та Україною і, швидше за все, до розриву дипломатичних відносин з багатьма країнами та посилення санкцій щодо Москви.

Однак російський сайт «Репортёр» відразу «переводить стрілки» на Україну і звинувачує її в тому, що теоретично вона може військовим шляхом захищати свою територію, а отже, «сама може почати війну з Росією через воду». «Збройний конфлікт між Росією та Україною через воду цілком можливий, але в цьому разі почати його може не Москва, а Київ, і не через питання водопостачання Криму... Найлогічнішим рішенням було б перекинути через Керченську протоку паралельно зі споруджуваним мостом водопровід із сусіднього Краснодарського краю, але на Кубані немає зайвої води, там і так є її серйозний дефіцит. І тоді виникла досить екзотична ідея перекинути воду із Дніпра, від якого живиться мало не вся Україна, до російського Дону... Однак при цьому безсумнівно будуть не менші екологічні, економічні та політичні наслідки для самої Росії. На реалізацію проєкту подібного «розвороту» річок не будуть спокійно дивитися ні на Заході, ні в Україні, ні навіть у союзній Білорусі.

І це насправді можна розуміти і як початок війни. Без жартів. Водопостачання — це питання національної безпеки будь-якої держави. Війни за воду давно уже стали не рідкістю. В Африці це конфлікт між Єгиптом та Ефіопією. На Близькому Сході через води річок Тигр і Євфрат перманентно ворогують три держави: Туреччина, Сирія та Ірак. Індія ніяк не може поділити Інд з Пакистаном і Ганг з Бангладешем. Намічається навіть конфлікт Росії та Казахстану з Китаєм через води річки Іртиш. Інакше кажучи, не варто іронізувати над різними масштабами сил ЗСУ та ВС РФ, кажучи про те, що Київ може спробувати «зупинити агресора». Хочеш не хочеш, а воювати доведеться».

Отже, ймовірність подібного конфлікту між Росією та Україною зовсім не нульова. От тільки починати його буде зовсім не Україна...

Більше того, сайт наголошує, що зазіхання Росії на воду Дніпра пов'язане не лише з безводним Кримом. Росія в цілому відчуває неабияку спрагу. «Проблема в тому, — пише сайт, — що дніпровська вода вкрай потрібна нам самим (тобто Росії. — Авт.). Посудіть самі: середньорічний стік Дону становить 22,3 мільярда кубометрів, а за минулий рік він

знизився до 9,5 мільярда. Те ж відбувається і з меншими річками: середньорічний показник рівня води в Міусі становить 5,4 метра, очікується — 2,2 метра; в Сіверському Дінці — 3,68 метра порівняно з очікуваними 1,6 метра; в Калитві — 4,12 метра порівняно з 1,23 метра. Росгідромет прогнозує маловоддя на півдні країни аж до 2025 року, але є й більш песимістичні прогнози — і до 2030 року. Минулого літа великі судна вже не могли нормально ходити Волго-Донським каналом. Є навіть ризик, що перестане працювати Цимлянська ГЕС. Норма рівня води у водосховищі становить 36 метрів, а «мертвий рівень», коли гідровузол доводиться глушити, — 31 метр. Сьогодні цей показник поступово до нього наближається, становлячи 32 метри.

2021 року є надія на опади, на які виявилася щедрою минула зима. Але є проблема, яка значною мірою її знецінює. На Кубані й уздовж великої ріки Дон серйозно скоротилася кількість лісосмуг — як наслідок, упав рівень ґрунтових вод. У період з 1949-го до 1956 року в степових та лісостепових регіонах повинно бути посаджено вісім величезних лісових смуг, щоб перегородити дорогу палючим суховіям, поліпшити зрошення і змінити клімат. Уздовж басейнів Дона, Дніпра, Волги та Уралу дійсно посадили ліси, побудували безліч нових водосховищ.. Однак після 1953 року програму було призупинено, а з 1984 року лісосмуги почали поступово вирубувати. Численні водойми і ставки запустили... У підсумку, з 1984-го до 2004 року обсяг постачання водою сільського господарства в регіоні скоротився в 3,4 рази... А незабаром ми, судячи з усього, просто змушені будемо відібрати воду із Дніпра у Незалежної, оскільки її реально не вистачає для російських потреб...»

До пропаганди війни долучилася навіть колись солідна «Независимая газета», яка опублікувала статтю відомого пропагандиста російсько-турецьких воєн Олександра Широкограда: «Київ позбавив Крим води із Дніпра, але Москва може осушити сам Дніпро».

Шкірка не варта вичинки...

Новини про те, що Кремль нібито «може позбавити Україну дніпровської води» за допомогою «перекриття його притоку», поширили багато російських ЗМІ, яких тут рекламувати не будемо. Сайт StopFake всі їх спростовує: «Перекрити» Десну, яка впадає у Дніпро, наче водопровідний кран, у Росії не вийде: для цього необхідні мільйони доларів і роки роботи. Проте якщо Кремль все ж таки зважиться на таку ресурсовитратну роботу і «перекриє» Десну, Україна позбудеться всього 6% від загального обсягу води в Дніпрі. Стік води Дніпра — основного джерела водопостачання України — формується сотнями річок, у тому числі й Десною (ліва притока Дніпра). Однак просто так взяти й «перекрити» Десну, яка бере витік на території Росії, у Кремля не вийде. Вивільнену воду необхідно буде або перекидати в інший річковий басейн, або ж «збирати» у водосховищах, а для створення подібної інфраструктури необхідні мільйони доларів і роки роботи, пояснює в коментарі StopFake Костянтин ДАНЬКО, кандидат географічних наук, завідувач лабораторії оцінки та управління ризиками затоплень УкрГМІ ГСЧС України і НАН України.

«Для того, щоб зрозуміти, чи можливо «перекрити» річку, чи ні, потрібно зрозуміти, що стік річки при цьому припиняться не буде: річка як текла, так вона і буде текти. Відповідно, її воду потрібно буде або десь акумулювати, або кудись перекидати. Якщо говорити про акумуляцію стоку, тоді виникне потреба у створенні водосховищ, наприклад такого плану, як шість водосховищ на Дніпрі. На Десні подібних споруд немає — в цьому аспекті це незаймана річка. Якщо ж говорити про перекидання стоку в інший річковий басейн, то тут сусідній державі доведеться перекидати масив води, долаючи всі труднощі рельєфу...

Говорячи про кількісні показники, якщо раптом Росія дійсно візьметься реалізувати цей план, то потрібно зважати на те, що весь стік Десни становить близько

25% стоку Дніпра. Стік води Дніпра — це близько 42 кубічних кілометрів води на рік. Із цього обсягу стік Десни — близько десяти кубокілометрів води на рік. Безпосередньо на території Росії із цих десяти кубокілометрів води на рік формується приблизно 2,4 кубокілометра... Велика частина стоку води Десни формується на території України із великих річок Сейм та Остер. Таким чином, лише чверть стоку Десни формується на території Росії. Якщо взяти цей обсяг і перерозподілити на увесь обсяг стоку Дніпра, то вийде, що вони можуть позбавити нас менше 6% стоку», — резюмував Костянтин Данько. Шкірка не варта вичинки. Проте слід мати на увазі, що в політичних проєктах економічні міркування Росія ніколи не брала до уваги — агресорові завжди важливіше було за будь-яких затрат завдати Україні найбільшої шкоди, тому розраховувати на те, що Росія зупиниться, не варто.